Landsforeningen
MARTIN A. HANSEN

Nyhedsbrevet nr. 16

MAJ 2018

"Du danske sommer, jeg elsker dig", skrev Thøger Larsen i 1923. Og endnu har den ikke 'sveget mig' – og forhåbentlig ikke nogen af jer. Så det er i fuld sol over Norddjurs, at jeg sidder og lægger sidste hånd på Nyhedsbrevet.

Vi kan i Landsforeningen glæde os over, at bogprojektet "For Folkets Frihed" om Martin A. Hansen og Besættelsen nu bliver realiseret. Jørgen Jørgensen, som er redaktør, har færdiggjort sit store og imponerende arbejde med bogen, som nu er sendt til tryk hos Gyldendal. "For Folkets Frihed" udgives d.20.august på Martin A. Hansens 109-års dag. Landsforeningens medlemmer vil blive nærmere orienteret.

Siden sidst har vi i Landsforeningen afviklet vores årlige generalforsamling, som denne gang var flyttet til Liselund. Desuden er der afholdt to gode seminarer om Martin A. Hansen og Besættelsen, dels på Hadsten Højskole dels på Liselund. Derudover har vi i bestyrelsen holdt gode og konstruktive bestyrelsesmøder, hvor vi bl.a. har budt Line Krogh Lay velkommen i bestyrelsen. Line Krogh Lay er udpeget som den, der i indeværende valgperiode præsenterer kommunal-bestyrelsen. Vi ser frem til også at byde Karen Secher velkommen. Karen Secher blev på generalforsamlingen valgt som suppleant til bestyrelsen.

Herfra de bedste ønsker om en god sommer, hvis 'hjerte er guld endda'

Fjellerup, maj 2018
Ole Juul

187: Seminarer om ”Martin A. Hansen og Besættelsen”

Lørdag d. 17. marts afholdt Landsforeningen Martin A. Hansen sin første temadag om Martin A. Hansen og Besættelsen i samarbejde med Hadsten Højskole. Der var tilmeldt 38 deltagere, som fik en udbytterig dag med foredrag af Anders Thyrring Andersen, Ole Juul og Rasmus Vangshardt.

–

Lørdag d. 21. april afholdtes en lignende temadag på Liselund med 32 deltagere med foredrag af Ole Juul, Jørgen Jørgensen og Rasmus Vangshardt.

–

I efteråret er der tilrettelagt tre tilsvarende temadage. Lørdag d.29.september på Emmaus, Haslev, lørdag d.27.oktober i Middelfart og lørdag d.24.november på Silkeborg Højskole.

Landsforeningens medlemmer vil få tilsendt program med oplysninger om tilmelding, som ligeledes lægges ud på hjemmesiden og FaceBook-siden.

–

Kristoffer Garne, som er en af bidragyderne til ”For Folkets Frihed”, afholder lørdag d.1.september et arrangement i Aarestrup, hvor han er sognepræst.

9.00: Morgensang i Aarestrup Kirke.
9.30: Kaffe i Aarestrup Forsamlingshus.
10.00-12.00: Foredrag ved Anders Thyrring Andersen med efterfølgende samtale.

Der er mulighed for at købe frokost, når man køber billetter på himmerlandsbilletten.dk fra 1. juli.

Om sit foredrag skriver Anders Thyrring Andersen:
”Som modstandsmand under besættelsen skrev Martin A. Hansen et meget stort antal illegale artikler. Og i årene efter befrielsen fortsatte forfatteren med at forholde sig til de erfaringer og erkendelser, som besættelsestiden havde betydet for ham. Denne ret store del af Martin A. Hansens forfatterskab har indtil nu været temmelig upåagtet. Foredraget søger at sætte dette materiale ind i en sammenhæng med det øvrige forfatterskab.
Ikke mindst den personlige oplevelse af Folkestrejken i København i sommeren 1944 blev for Martin A. Hansen et vidnesbyrd om, at fællesskab er muligt, også i vor individualistiske tid. Og forfatteren begyndte at argumentere for, at de kræfter, der kom til syne i befolkningen i form af modstandskampen, nu skulle anvendes på en genoptagelse af 1930'ernes arbejde for politisk velfærd”.

–

Præstehøjskolen i Løgumkloster afvikler i dagene 24. til 28.september et seminar om ”Aktuelle perspektiver i Martin A. Hansens forfatterskab”.
Ansøgningsfrist: 22. juni 2018
Deltagere: Præster

Martin A. Hansens forfatterskab indeholder en stor fond af problemstillinger om dannelse, demokrati, kultur, historie, kristendom og digtning med største aktualitet for perspektivering af vores tid.

Hvor Martin A. Hansens forfatterskab for år tilbage blev karakteriseret som lavendelduftende og tilbageskuende, opleves Hansens digtning og tænkning i dag som anderledes frisk og aktuel. På kurset, som er arrangeret i samarbejde med Landsforeningen Martin A. Hansen, præsenteres hovedlinjer af sådanne evig aktuelle perspektiver i forfatterskabet af en række nutidige læsere. Der vil blive rig lejlighed til at drøfte Hansens betydning for nutidens kultur- og kirkeliv. Kurset byder også på en ekskursion ledet af Martin A. Hansens søn Hans-Ole Hansen til en række af de steder, som spiller en rolle i Martin A. Hansens forfatterskab.

Af programmet:

Jørgen Jørgensen:
1. Præsentation af nogle hovedlinjer inden for receptionen af forfatterskabet
2. Den frugtbare tvivl ~ Forfatter Monica Papazu: Generationernes række ~

Redaktør Rasmus Vangshardt:
”Lykkelige Kristoffer" – Hvordan man ifølge Martin A. Hansen bliver lykkelig

Foredragsholder og kunstner Ejvind Nielsen:
Martin A. Hansen og "Løgneren”

Lektor Bo Rasmussen:
Husmanden Haavn mellem hedenskab og kristendom

Lektor, ph.d. David Bugge:
Svig og kærlighed

Skribent og foredragsholder Ole Juul:
Martin A. Hansen og evangeliet

Sognepræst, mag. art. Anders Thyrring Andersen:
Kristendom er nu

Kjeld Slot Nielsen:
"Meningen skulle man ikke komme med, Nar som man var, den kunde bare gives". Meningskultur og præsenskultur hos Martin A. Hansen med en afstikker til Ole Wivels "Den skjulte Gud. Breve til en præst"

Ekskursion. Hærvejen, Hærulf-stenen og Immervad Bro.

188: Generalforsamlingen 2018

Lørdag d. 14. april dannede Liselund ramme om Landsforeningens årlige generalforsamling.

I bestyrelsen havde vi forinden drøftet, om ikke vi netop for at markere, at vi er en Landsforening, burde flytte generalforsamlingen, så det ville blive lettere for jyder og fynboer at deltage.

Ligeledes besluttede vi at forsøge at afholde generalforsamlingen en lørdag eftermiddag, da vi ved, at der er medlemmer, som ikke gerne vil afsted en aften. Fremmødet – 25 deltagere – bekræftede os ikke ligefrem i, at det var gode beslutninger, vi havde truffet. Det skal dog siges, at Liselund er et godt sted at afvikle en generalforsamling, hvor vi blev godt modtaget af forstander Mogens Hemmingsen, som bød os velkommen i de gode lokaler og fortalte om Liselunds historie. Vi vil på næste bestyrelsesmøde evaluere dagen.

Læs referat fra generalforsamlingen og formandsberetning på hjemmesiden: https://martin-a-hansen.dk/foreningen/generalforsamlingen/

189: FOR FOLKETS FRIHED. Martin A. Hansen og Besættelsen

Bogen "For Folkets Frihed", som udkommer på Gyldendal d.20.august er opdelt i to dele. Første del indeholder hovedparten af de bidrag, Martin A. Hansen skrev til det under Besættelsen illegale og efter Befrielsen legale blad *Folk og Frihed* og den illegale antologi *Der brænder en Ild*. Desuden er for perioden 1945-47 medtaget bidrag i de efter Befrielsen legale blade som *Frit Danmark* og *Morgenbladet*, i tidsskriftet *Det tredje Standpunkt* og det senere publicerede og kendte bidrag om Folkestrejken *Juli 44* i Heretica fra 1953.

Anden del af indeholder artikler af litterater, historikere og teologer, der i deres bidrag omhandler Martin A. Hansens diskussion af nogle af besættelsestidens

brændpunkter. Det sker både med udblik til de her publicerede tekster og under inddragelse af hans øvrige forfatterskab.

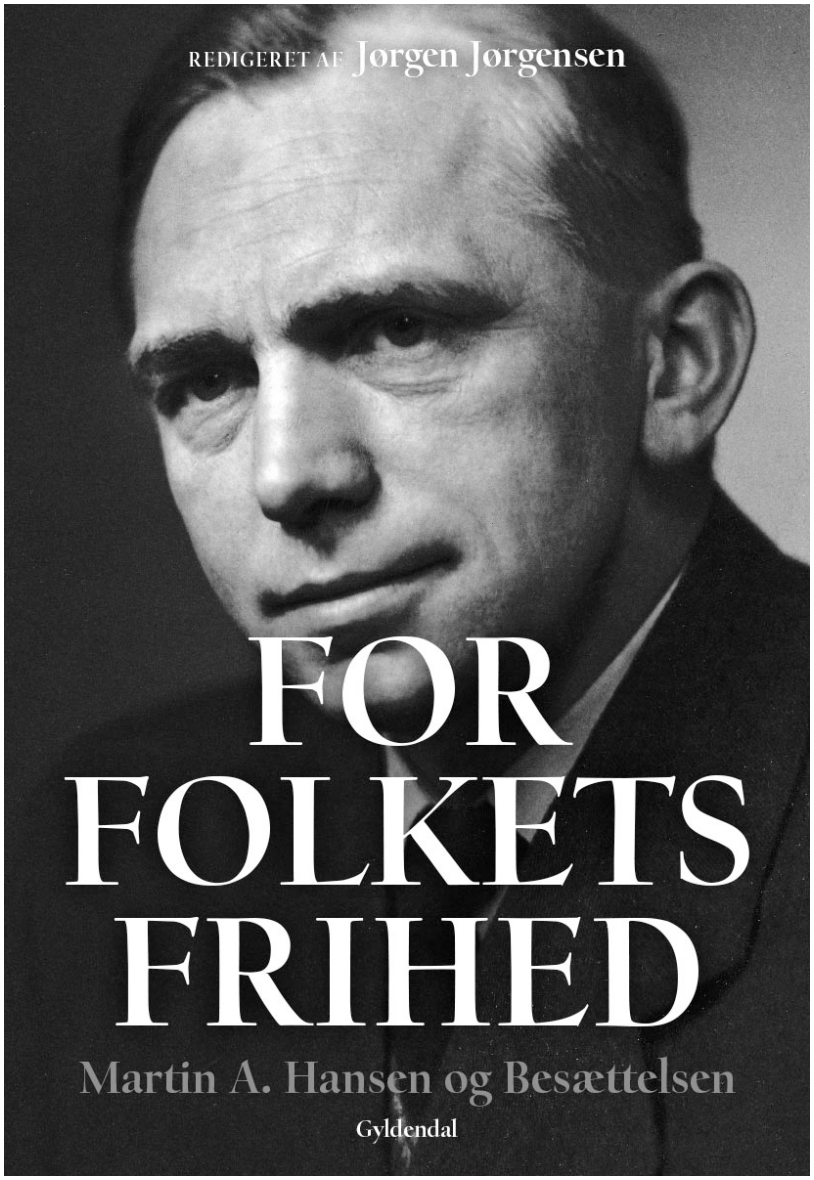

I Nyhedsbrevet 15 meddelte vi, at udgivelsen For Folkets Frihed. Martin A. Hansen og Besættelsen med undtagelse af digte ville indeholde samtlige bidrag Martin A. Hansen skrev til "Folk og Frihed". På grund af materialets omfang har dette imidlertid ikke været muligt. Men bogen rummer stadigvæk hovedparten af materialet fra "Folk og Frihed". I Nyhedsbrevet vil nogle af de udeladte artikler og indlæg derfor blive publiceret. Det gælder nedenstående artikel, som er udeladt i bogen.

Martin A. Hansens artikel "Hvorledes vort gode Sogneraad satte en umulig Klokker paa Plads og trofast blev paa sin egen" er hentet fra sidste nummer af "Folk og Frihed", nr. 40, 5.12. 1945. Martin A. Hansen blev tilknyttet det illegale blad "Folk

og Frihed" i begyndelsen af juni 1944. Bladet, som blev udgivet november 1943-december 1945, var redigeret af Bente Hammerich og Aksel Heltoft, med Povl Vestergaard Larsen som distributør. Efter arrestation af Hammerich og Heltoft 6.12.1944 overtog Vestergaard Larsen det redaktionelle arbejde, mens Martin A. Hansen leverede hovedparten af materialet.

Hvorledes vort gode Sogneraad satte en umulig Klokker paa Plads og trofast blev paa sin egen

Lægdsmanden udtaler: Vi kom bedre igen

Da Forfatteren af det ildesete „Øjeblikket" pludselig er forsvundet, maaske er død (ingen har set ham siden 1534), har vi i vort sidste Nummer lykkeligvis kunnet undlade at medtage denne Skarnbøtte og lader i Stedet, med tilladt Eftertryk, vor Korrespondent i Øllestrup og Omegn fortælle følgende vidunderlige Tildragelse fra fornylig:

Vort gode Sogneraad i Øllestrup idømte nylig Klokkeren en stor Mulkt paa to Kroner, fordi han, inden Hanen fik set sig om efter sine Sko, vækkede det hele Sogn ved at klemte for en Ildebrand i Ølsemagle, som ikke kom ham ved. Sognet var meget harm paa Klokkeren, men tilfreds med, at han maatte af med Daleren.

Men da der næste Morgen, inden Hønsene var i Skoene, blussede en Brand op i Lægdsgaardens Stegers, og Klokkerne klemtede af al Magt, og alle sov videre, og da Klokkeren saa var styrtet til og sammen med Tjenestepigen havde slukket Branden med Lægdsmandens Øl, da blev Klokkeren Manden, som alle spandt og svansede for. Det gode Sogneraad fortrød bitterligt, og det gav Klokkeren en Dram og satte ham for Ærens Skyld ind i Sogneraadets Stue. Men der var han ikke længe, han blev hurtigt alt for høj og krævede sin Daler tilbage. Den vilde han nu lægge i Fattigbøssen for at overbrovte gode Folk, der lægger een Vesteknap i Bøssen om Søndagen og to til Højtider. Og Sogneraadet fortrød bitterligt sin Godhed mod denne Mand, og Lægdsmanden løftede sin Røst og sagde: „Har du da ikke allerede kostet os nok? Alt mit Øl spildte du!" - „Jeg fortryder ikke," sagde Klokkeren, der tillige var Afholdsmand. Da gjorde Harmen dem alle blege, og Lægdsmanden sagde: „Ja, jeg ved nu mit! Mødte jeg dig ikke Aftenen før Branden, og bar du kanske ikke Tændstikker paa dig?" - „Hvor kunde du vide det?" sagde Klokkeren. „Derfor, at du ikke bad mig om en Tændstik, skønt din Pibe var kold!" svarede Lægdsmanden. Da fandt de alle Klokkeren uværdig og skyldig, og de viste ham ud og satte ham fra Stillingen. Alle ordentlige Mennesker syntes, det var saa sandt og godt gjort.

Saa højt og saa tit roste man vort gode Sogneraad, at det blev hørt i Sogneraadenes Himmel, og der skete det, at vort Sogneraad blev løftet derind og det paa en Tirsdag, da det er heldigt at begynde noget. Her blev de modtaget af en Amtmand, som tog hver af dem i Haanden og sagde: „Takket være jer, kære Børn, kan vi atter

faa det lidt livligere her i jeres himmelske Amtsstue; thi her er nemlig ingen Sogneraad i deres Himmel, eftersom de er saa ovenud samvittighedsfulde og bærer saa stor Omsorg for deres Poster, at de bliver siddende dernede paa deres Stole langt ud over deres Alder, til der ikke mere findes nogen paa Stolen at sende herop. Men I er nu saa tidligt blevet befriet for jer tunge Lod, fordi I gør alt saa mageløst rigtigt, at I kan tjene som et stort Mønster. I Forgaars gjorde I eet og fortrød det. I Gaar gjorde I det modsatte og fortrød det. Saaledes har I, da en Pandekage kun har to Sider, og to halve gør een, og frem og tilbage er lige langt, gjort alt og fortrudt alt og altsaa intet gjort. Og det er Kunsten. Men hvi græder du, min Søn?" - „Jeg fortryder," svarede Lægdsmanden, „først kom jeg min Brændevin i Hu, for tænk, om nu Klokkeren havde taget den og ikke Øllet. Og derfra kom jeg til at tænke paa Klokkerens Daler og Fattigbøssen. Jeg fortryder, at jeg ikke lige inden Rejsen herop tog hans Tokrone og puttede den i Bøssen. Det havde vakt stor Glæde hos de Fattige, og saadan havde vi vist dem, at vi ikke glemte dem i vor Ophøjelse." - „Gaa da hjem og sørg for det!" svarede Amtmanden. Man da Lægdsmanden var gaaet hjem, hørtes der Sukken fra de andre, og en sagde: „Ja, vi fortryder ogsaa. Vi fortryder, at vi lod ham alene vende tilbage til den tunge Lod og det slemme Liv. Og mest fortryder vi det for de fattiges Skyld. Han kan nemlig ikke ene Mand lukke Sognekassen op, hvor Daleren ligger, for i Regulativet staar der udtrykkelig, at vi „alle skal være til Stede, naar den aabnes."

Saadan gik det til, at det gode Sogneraad valgte de tunge Pligter for Amtmandens Sofa. De hentede nu ved fælles Hjælp Daleren i Kassen og begav sig paa Vej hen til Kirken for at lægge den i Bøssen. Men halvvejs standsede de og holdt Raad, for som en sagde: „Dersom nu Daleren er for stor til Hullet i Bøssen, hvad gør vi saa? Saa er vi ikke blot gaaet forgæves, men nu da alle har set og hørt, hvad vi havde i Sinde med Daleren, vil man blive forargede paa os, og værst da de fattige, som ingen Daler faar. Og dersom nu de raaber saa højt, at Amtmanden henter os igen, hvad da?"

„I har gjort mig brødløs", sagde Klokkeren, som kom forbi, „nu er jeg den fattigste. Sidste Søndag var der ikke een Vesteknap i Bøssen." Da svarede en af dem, hvad de alle syntes: „Du stiller ikke smaa Fordringer, min Far. Som om ikke en Knap hveranden Søndag er nok for den, der er nøjsom og taknemmelig. Men nu er vi blevet enige om, at vi vil lade Naade gaa for Ret. Vi fortryder, at vi var retfærdige imod dig. Du kan igen gaa hen at passe Klokkerne, men uden for Taarnet har du ikke noget at sige, og du klemter ikke, hvis du ser noget i Ølsemagle, som ikke vedkommer dig!"

Klokkeren gik, og Lægdsmanden sagde: „Nu da vi ved, at Daleren er for stor til Hullet, maa vi altsaa vende om. Men hvad skal vi sige til Folk?" Og den klogeste svarede: „Hvad den Slags raaber, bryder de ordentlige sig ikke om. Og henter Amtmanden os, saa siger vi bare, at vi vendte om igen og gik hjem for at vente, til Smeden havde gjort Hullet større. Og bliver vi saa sidenhen spurgt, kan vi altid svare, at da Daler og Hul var maalt rigtig op, viste det sig at Hullet vilde blive saa stort, at man kunde stikke en Haand ned i Bøssen og uden videre tage Mønterne op,

og saa kunde vi selvfølgelig ikke forsvare at putte Daleren i den! Men dette her kommer vi heller ikke til at fortryde, for om lidt vil man have glemt, at Tokronen ikke kom i, men man vil aldrig i Sognet glemme, at vi var paa Vej hen med den." Og de gik værdigt hjem og satte sig paa Stolene.

Sandfærdigt meddelt af Jens Hansen, Grøftegraver og Rørnedlægger.

Kommentar til Martian A. Hansens tekst:

Før udskrivelsen af det første valg efter besættelsen, som fandt sted 30. oktober 1945, var forventningerne til modstandsbevægelsens politiske indflydelse i opbygningen af efterkrigstidens Danmark høje. Men i løbet af sommeren og efteråret ændrede det politiske landskab drastisk karakter, idet det "historiske" partisystem igen blev dominerende på modstandsbevægelsens bekostning. Det betød at den folkelige vækkelse forbundet med "Augustoprøret" 29. august 1943 og Folkestrejken juli 1944 blev nedtonet til fordel for den politiske opfattelse der herskede før 9. april 1940. Ved valget vandt kommunisterne ganske vist meget stærkt frem og opnåede 12,5% af stemmerne, men samtidig blev Socialdemokratiet svækket og mønstrede kun 33% af vælgerne og gik således tilbage. Også Venstre øgede sit stemmetal stærkt.

Hos Martin A. Hansen og kredse inden for modstandsbevægelsen slog de store forventning knyttet til retsopgøret om i skuffelse (se hertil artiklen "Det første Aar" i Nyhedsbrevet 15). Retsopgørets hovedidé som mulighedsbetingelse for en gennemgribende værdifunderet genopbygning af samfundet var under afvikling. Martin A. Hansen kalder sin artikel en kommentar til valget i form af en "Fabel". I Dagbogen noterer han i den forbindelse 30.10.1945: "Valget. Venstres stærke fremgang voldsommere end ventet. Dansk Samling lille Fremgang. Det var et taabeligt Valg [.] Første Dage af November afsluttende Bidrag til sidste Nummer af „Folk og Frihed". Som Kommentar til Valget en Fabel om Ølsemagles Sogneraad og Klokker" (Dagbøger 1931-55, s. 402). "Lægdsmanden" var den embedsmand, der førte tilsyn med listerne over dem, som kunne blive indkaldt til militærtjeneste. På landet var det ofte sognefogeden. I artiklen hentydes med "Øjeblikket" til forfatterens kritiske indlæg i "Folk og Frihed" op til valget. Han publicerede 10 af disse "Øjeblikket", hvis titel og antal alluderer til Søren Kierkegaards indlæg i forbindelse med kirkekampen 1855 i det af ham udgivne tidsskrift Øieblikket Nr. 1 – Nr. 10. Martin A. Hansen underskrev "Øjeblikket" med P. Heliæ, dvs. den reformkatolske teolog Povl Helgesen eller Paulus Helie (o. 1485-1535), der spillede en vigtig rolle under den danske reformation og var kendt for sin "skarpe tunge". Helgesen forsvandt sporløst 1534. Han optræder også i romanen Lykkelige Kristoffer som udkom 10.3.1945. "Mulkt": en bøde. "Stegers": et køkken.

Jørgen Jørgensen

Hvad angår arrangementet d. 20. august i forb.m. udgivelsen af ”For Folkets Frihed” vil der blive givet særskilt meddelelse til Landsforeningens medlemmer.

Læserarrangementer i København og Aarhus

Landsforeningen Martin A. Hansen har i samarbejde med Kristeligt Dagblad arrangeret to præsentationer af ”For Folkets Frihed” til efteråret. Kristeligt Dagblad, som i forvejen har stor succes med sine særlige læserarrangementer, har med stor velvilje indgået i et samarbejde om et arrangement i København d. 4.oktober og et tilsvarende arrangement i Aarhus d.11.oktober. Der vil til medlemmerne af Landsforeningen blive udsendt nærmere information, ligesom arrangementerne vil blive præsenteret på FaceBook og i Kristeligt Dagblad.

190: Uddrag fra bogen: ”Fra en ufaglært kasserers hverdag”

En kasserers arbejde og trængsler er blevet forstemmende og opgaven vanskelig at gennemføre i denne nye digitale verdens 0I sump, hvor en hilsen eller en rykker skjuler sig i bjerge af meddelelser, der langsomt skubbes ned i mørket. Kun en svag erindring bliver måske tilbage, men ikke tilstrækkelig vedholdende til at den fører til gerning. Jo, de mest ihærdige reagerer og sender for en sikkerheds skyld endnu et kontingent, således at deres tilgodehavende hos foreningen stadig stiger. Nu, en sommerdag i slutningen af maj har 35% af medlemmerne betalt deres årlige støtte til ”Landsforeningen Martin A. Hansen”. Hvorledes mon resten af året vil gå? Med jævne mellemrum kaster kassereren et blik på kontoens bevægelser og ja, der er kommet nogle indbetalinger, men fra hvem? Fra ”kontingent 2018”, ”hilsener fra ”, eller ”undskyld”. Godt banken har forsynet kontoen med en underverden af oplysninger, hvor et par klik afslører afsenderen, som dog ikke kan tydes, hvis det er ægtefællen (eller en bekendt), der betaler og parret har forskellige efternavne! Den ufaglærte kasserer har ikke mange strenge at spille på og spørger derfor andre kasserere i sagen, og det viser sig da, at i den digitale tidsalder har alle mindre foreninger netop det samme problem. En betalingsordning med banken er for de velpolstrede, og posten er også dyr, og kommer den frem? Måske kassereren blot skal lære medlemmerne at betale kontingentet i januar måned (+ navn eller medlemsnummer), en ordning som kassereren selv kunne bruge i de foreninger kassereren selv er medlem af.

Mette Lise Rössing

191: Museum Martin

Hans Peters harmonium

På et privat depot i Osted står endnu det harmonium eller trædeorgel som Martin A. Hansens forældre, Hans Peter og Karen Kristine Hansen, antagelig har indkøbt til det nybyggede stuehus ved vejen Strøby til Strøby Egede efter husets brand i 1930. Martin A. Hansens far var jo kirkesanger i Strøby, og til hjemmet kom der ikke så få mennesker fra det stevnske for at hente råd og vinde styrke og det ikke kun i kristentroen.

Fra 1880-erne og frem til 1920-erne foregik der en gigantisk produktion af trædeorgler til som oftest privat brug. I Danmark var der flere, store producenter. Blandt dem firmaet ”Johannes P. Andresen & Co.” i København. Hans Peters trædeorgel er fremstillet her. Virksomheden lukkede ned i 1920, og strøbyharmoniets alder er derfor lidt uvis, og tidens gang har slidt på møblet, men det vil kunne renoveres.

Vil man se en historisk samling af trædeorgler må man besøge ”Jesuskirken” i Valby (Brygger Carl Jacobsens familiekirke), hvor 20 historiske harmonier er udstillet i ”Jesuskirkens historiske samling”. En del harmonier er fortsat til salg antikvarisk.

Grunden til at denne form for orgelagtig understøttelse af sang og salmesang i tusindvis af hjem – og bestemt ikke kun de velhavendes – svandt væk frem mod 1960-erne var klaverets popularitet. Mindre kirkeligt, mere muntert, tænk på 1920-ernes dansemusik. Harmonikaens og mundharmonikaens opfindelse og udvikling fra tilbage i 1800-tallet angiver konkurrencen fra det mobile musikinstrument af harmoniumtype.

Det var fast skik at vi – Mette Lise og jeg – på besøg hos farmor Kristine i Strøby fik lov til at sidde og tampe i trædeorglet, der stod i hendes pæne stue, for at skabe skønne, fantasibærende klange. Hvor det stod i Hans Peters og hendes hjem, husker jeg ikke klart. Heller ikke, at min farfar brugte det. Jeg har heller aldrig set farmor sætte sig ved det. Men det har helt sikkert været i brug, når deres børn i årene 1930 til 1945 samledes i Strøbyhjemmet. Og næppe altid til kristelige salmer.

Nu er harmoniet fra Strøby snarligt på vej mod skrotpladsen, dersom intet bevaringsinitiativ opstår. Kræfterne svigter harmoniet. Men oplysninger og idéer fra læserne nu og her er velkomne til Mette Lise Rössing, roessing@mail.dk .

Hans-Ole Hansen

192: Tegning Frenderupgaard-dyssen

Landsforeningen har modtaget en skitse af en stendysse udført af Martin A. Hansen 29. oktober 1949 foræret bogmanden Carl Otto Dumreicher.

Skitsen viser den også nu berømte ”Frenderup-dysse”, som ligger lidt nord for ”Malergaarden” (museum for malerfamilien Sigurd Swane).

I en periode i 1949 lånte Martin A. Hansen et af gårdens ekstra huse for at have fred til arbejdet med radioromanen ”Løgneren”. Han tog mange cykelture i Odsherreds omegn og udførte en række skitser af landskaber og fortidsminder i det område. Skitsen er en af disse mange inspirationer, som dette år blev foræret bibliotekaren og forfatteren Carl Otto Dumreicher (1879 – 1965), i 1949 medlem af Dansk Forfatterforening.

Martin A. Hansen har tegnet ikke så få skitser af vore 5.500-årige stendysser og hans særlige digtersyn på og forståelse af disse gigantiske og tusindvis af kultkonstruktioner kom til udfoldelse i storværket ”Orm og Tyr” (1952).

193: Høstsang m/melodi

Forslag til melodi blev afleveret til Martin A Hansen af J. Salling den 30. december 1942.

MIDSOMMERREGN.
(titel ifølge ovenstående, skrevet med Veras håndskrift)

Det støver saa tørt i Sjællands Krat,
min Far lister om i den lumre Nat.
Og alle Ting beder saa mindeligt, saa mindeligt.

Han føler paa Byggens tynde Knæ,
paa tørstende Rug som ikke vil dræ.
Og alle Ting beder saa mindeligt, saa mindeligt.

Da hører han Rummel fra fjerne Sogn.
Hvem kører saa sent med Fjælevogn?
Og alle Ting beder saa mindeligt, saa mindeligt.

Der rejser sig Bjerge omme i Nord,
og Lynilden brænder mod Tørkejord.
Og alle Ting beder saa mindeligt, saa mindeligt.

Det lufter pludselig ferskt og surt,
nu bades i Taage hver støvet Urt.
Og alle Ting beder saa mindeligt, saa mindeligt.

En Djævelsvind rusker de stive Træer,
saa kommer det sorte rejsende Vejr.
Og alle Ting beder saa mindeligt, saa mindeligt.

Den gode regn er umaadeligt stor,
et styrtende Hav over Bønders Jord.
Og alle Ting beder saa mindeligt, saa mindeligt.

Der brænder en Gaard i Nord et Sted,
men Kornet drikker og frelses derved.
Og alle Ting beder saa mindeligt, saa mindeligt.

De stumme Marker emmer af Væde,
vor Rug er bøjet og fryser af Glæde.
Og alle Ting beder saa mindeligt, saa mindeligt.

Hvor Somrene saa ham drage sit Spor,
min Far mumler en Tak paa sin Jord.
Og alle Ting beder saa mindeligt, saa mindeligt.

Martin A. Hansen
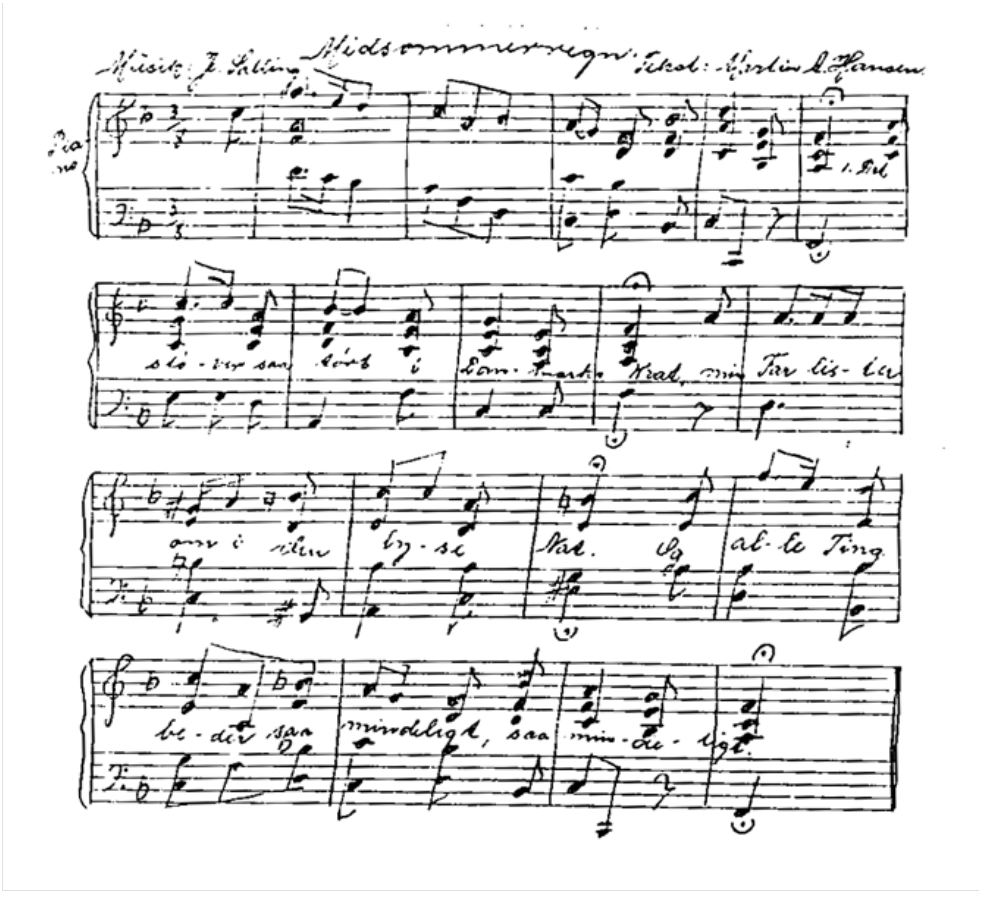
194: Løgneren” er udkommet på spansk

Det spanske forlag BAC Editorial har henvendt sig til Gyldendal med ønske om oversættelse og udgivelse af ”Løgneren” på spansk (evt. også andre værker af Martin A. Hansen).

Arvingerne Hans-Ole Hansen og Mette Lise Rössing har godkendt ideen og via Gyldendal er en kontrakt indgået med det spanske forlag. Den første forespørgsel var i maj 2016 og nu i 2018 er bogen udkommet.
”EL mentiroso” – ISBN: 978-84-220-2015-8

195: Tro og overbevisning hos Martin A. Hansen med særlig henblik på ”De fem forbandede år”

Med besættelsen som baggrund står vi overfor noget essentielt, når det drejer sig om Martin A. Hansen, hans tid og virke både som digter og kulturpersonlighed. Martin A. Hansen er blevet dels beundret og modsagt i sine udtalelser, skriftligt såvel som mundtligt, men dog altid respekteret, som det han var, og for det han mente. Mange stod i et mere eller mindre klart modsætningsforhold til ham og især hans holdninger i forskellige henseender, om det så drejede sig om politiske, religiøse eller litterære sammenhænge, både hver for sig eller som ’helhedsbestemte’ situationer. Disse holdninger afkrævede ham i mange tilfælde et svar, også i kraft af hans position, som den der dengang altid blev lyttet til og navnlig under Besættelsen handlet efter, særligt blandt ganske unge modstandsfolk, hvilket jo senere blev ham til en voldsom plage og samvittighedspine, især efter artiklen ”Dialog om Drab og Ansvar”, hvor han indgød andre til at udføre drab på stikkere, som for Martin A. Hansen var en nødvendighed for at et folk og dets frihed kunne sikres. Martin A. Hansen var efter befrielsen skuffet, og det var for ham personligt et problem, at retsopgøret efterfølgende betragtede disse likvideringer for rene og skære mord, til trods for, at det var landsforræderiske og skadelige virksomhedsudøvere i fjendens tjeneste, der blev uskadeliggjorte.

Det paradoksale heri var dog, at den person, Hartvig Frisch, der krævede stikkerdrabene dømt som mord, var forfatter til den advarende bog med den betegnende titel ”Pest over Europa” fra 1933, en advarsel mod den snigende sygdom på samme kontinent, nærmere diagnosticeret som fascisme og nazisme, denne smittende infektion, der førte til Anden Verdenskrig og de ulykker og lidelser, den førte med sig på allehånde måder, både menneskeligt og sjæleligt.

Naturligvis kunne Martin A. Hansen ikke selv personligt stilles til ansvar for opfordringer til denne modstandsvirksomhed til trods for, at den blev ført med et for ham andet våben end skydevåben, nemlig PENNEN! Udtrykket melder sig: ”Flyder blæk, flyder blod”, et udsagn, der dækker over en form for retfærdighed og ikke mindst nødvendig handlemåde.

I det sidste af ”De fem forbandede år” måtte Martin A. Hansen efter advarsel i forbindelse med arrestationen af Bente Hammerich og Aksel Heltoft 4.12.1944, gå ”under jorden” bl. a. på grund af sin aktive deltagelse i det illegale skrift ”Folk og Frihed ”med mange artikler, der hele tiden affødte nye. Samtidig i denne sidste krigsvinter blussede en voldsom inspiration op hos Martin A. Hansen i en sådan grad, at ikke alene romanen ”Lykkelige Kristoffer” blev færdigskrevet, men tillige en betragtelig del af senere offentliggjorte arbejder kom til verden under disse særdeles vanskelige forhold. ”Man vidste aldrig hvornår”, det kunne blive ens egen tur, tanken lurede jo i baghovedet hele tiden omkring familien. ”Hvis noget skulle ske”, skrev Martin A. Hansen et sted, nærmest forberedt.

Det gik dog heldigvis ikke så galt. Krigen nærmede sig sin afslutning, nu så tæt på Tysklands sammenbrud og nazismens totale fallit. Nettet begyndte at stramme sig om Berlin, og Hitlers død blev annonceret med russerne og de øvrige allieredes positioner få hundrede meter fra førerbunkeren, hvor alle, der befandt sig i denne, kun ventede på afslutningen af Det Tredje Riges storhed og - med af historikerne senere tilføjede ord - fald.

Alt dette og mere til forandrede verden for stedse, således tillige på de hjemlige fronter, herunder også på det litterære område. "Brydnings år" fulgte med ny litteratur, tidsskrifter gjorde deres entré på den litterære scene, det vigtigste i disse efterkrigsår blev "Heretica", som opnåede en slags 'statussymbol', skønt det ikke ligefrem havde symbolismen som forbillede, ej heller naturalismen. Nye tiltag opstod i kraft af både redaktører og mange andre bidragsydere. Det blev til seks gode år for et skrift af denne slags, hvor man oparbejdede et antal abonnenter på ca. 3 000, nærmest uhørt dengang og vel egentlig siden. Litterære tidsskrifter har deres som regel korte eller kortere levetid her til lands, måske lige med undtagelse af et par enkelte, der har overlevet under skiftende navne.

For til sidst at afrunde disse små betragtninger, hvor vi er kommet viden om, lad os da slutte med, som vi begyndte, nogle ord omkring Martin A. Hansen. Hans egen tid er for længst forbi, men hans værker lever endnu og dermed 'lever' han.
En Landsforening er for år tilbage indstiftet i hans navn, og tiden synes nu, hvor dette skrives, mere og mere moden til at genoptage den betydning, som blev ham til del og dermed hans værker endnu mens han levede.

Det kan lyde en smule paradoksalt, men Martin A. Hansen har ikke brug for OS, til gengæld har VI brug for HAM. Martin A. Hansen skal LÆSES, og derved bruger han OS!

Ovenstående tekst er indsendt af BO CHRISTENSEN, mangeårigt medlem af Landsforeningen Martin A. Hansen. (Teksten er redigeret af Ole Juul).

196: FRA INDIVID TIL FOLK - JULI 44

(Nedenstående artikel er et til lejligheden redigeret udskrift af det foredrag, jeg på seminarer landet over i 2018 og 2019 holder om Martin A. Hansen og Besættelsen. Citaterne er tilrettet nutidig stavemåde.)

Omkring 1. juni 1944 kontaktede Bente Hammerich, der sammen med Aksel Heltoft redigerede det illegale blad Folk og Frihed, Martin A. Hansen og anmodede ham om dels at skrive et indlæg til en illegal antologi, Der brænder en Ild, hvori han begrundede nødvendigheden af stikkerlikvideringer, dels at levere bidrag til bladet.

Svaret fra Martin A. Hansen blev et uforbeholdent ”ja”, og hermed indledtes hans aktive deltagelse i modstandskampen. Allerede en uge efter blev hans første bidrag trykt i Folk og Frihed. Efter arrestationen af bladets redaktører i december 44 blev Martin A. Hansen hovedkraften bag Folk og Frihed og overtog arbejdet med både at redigere og selv skrive en stor del af stoffet.
Som modstandsmand under besættelsen erfarede Martin A. Hansen et enestående fællesskab båret af ansvar og tillid. Grunderfaringer fra denne tid blev for Martin A. Hansen et vidnesbyrd om, at fællesskab er muligt-også i moderne tid. Som sådan måtte disse rigt indhøstede erfaringer fra modstandskampen føres videre i reorganiseringen af samfundet efter besættelsen, hvilket blev anslaget i en række indlæg både i det nu legale Folk og Frihed og i andre blade, der udkom efter befrielsen. Det viste sig dog hurtigt, at den officielle politiske linje gjorde forventningerne til skamme, hvilket naturligt førte til skuffelse, men aldrig til opgivelse.

D.20.august udkommer bogen For Folkets Frihed på Gyldendal. Bogen indeholder de vigtigste af Martin A. Hansens artikler til de illegale skrifter, der udkom herhjemme under besættelsen samt en række artikler af nulevende litterater, historikere og teologer, der alle forholder sig til vigtige temaer hos Martin A. Hansen.

Med udgangspunkt i artiklen Juli 44, som Martin A. Hansen lader trykke i Heretica, 6.årgang 1953, nr.2, vil jeg i det følgende belyse Martin A. Hansens særlige syn på et fælles etisk og moralsk instinkt i folket, sådan som det kommer til udtryk i hans refleksioner over hændelserne i det besatte København under folkestrejken i juli 1944. Sluttelig vil jeg drage en sammenligning tilbage til kristningen i Danmark o. år 1000, hvor et lignende skred i den enkelte og folket gør sig gældende, sådan som Martin A. Hansen beskriver det i Orm og Tyr (1952).

I foråret 1946 mødes tre ganske unge forfatterspirer i Aarhus. Ole Wivel, Bjørn Poulsen og Thorkild Bjørnvig. Det er Ole Wivel, der med henblik på et nyt litterært tidsskrift har foranlediget mødet, og efter mødet er der de tre imellem en fælles vilje til igennem et tidsskrift at bekræfte poesien som den eneste gyldige erkendelsesmagt i en tid, hvor alle andre erkendelsesveje, politiske som religiøse, synes lukkede. Som økonomisk garant for foretagendet har Ole Wivel Knud W. Jensen, som allerede understøtter Wivels eget lille forlag, som blev dannet i 1945, og som litterær og åndelig garant har man Martin A. Hansen i tankerne.
Det skulle senere vise sig, at tanken bar god frugt, og i 1948 udkommer det første nummer af tidsskriftet Heretica med Thorkild Bjørnvig og Bjørn Poulsen som redaktører. I de næste 6 år sætter tidsskriftet dagsordenen for den litterære debat herhjemme ikke mindst i kraft af Martin A. Hansens indflydelse. Martin A. Hansen var efter krigen en af de mest anerkendte forfattere herhjemme, og hans essays og artikler i Heretica blev toneangivende for debatten, og da han sammen med Ole Wivel i 1950 overtager redaktionen af Heretica, sker der et betydeligt sporskifte. Ikke blot advokerer Martin A. Hansen for mere nordisk litteratur, men tillige også

for ansvarligheden overfor læserne, som dybest set grunder i Martin A. Hansens ønske om, at Heretica kunne fortsætte, hvor det illegale tidsskrift Folk og Frihed i december 1945 måtte slippe.
(Jeg kan her henvise til mine to bøger: Den tavse Gud. En læsning af Heretica 1948-53 (1998) og Fortællingen om Martin A. Hansen og Heretica (2009)).

Ved nytårsskiftet 1952-53 beder Tage Skou-Hansen, som i de to sidste årgange af Heretica redigerede tidsskriftet sammen med Frank Jæger, Martin A. Hansen om stof til Heretica. (Se artiklen Hinsides drab og ansvar, som Tage Skou-Hansen skrev til PS – Om Martin A. Hansens korrespondance med kredsen omkring Heretica (2005)). Tage Skou-Hansen er vidende om, at Martin A. Hansen i sensommeren 1944 sendte et såkaldt 'brev' rundt til forskellige venner og bekendte i Danmark, hvor han i nogle dagbogslignende stykker beskriver, hvad der gik for sig i København i juli 1944. Martin A. Hansen regnede selv med, at 'brevet' var gået tabt, da de fleste modtagere givetvis havde brændt det, men det viste sig, at nogle få breve stadig var i families og venners besiddelse, idet Martin A. Hansen får et tilsendt fra sin mor i foråret 1952. D.3.februar 1953 sender Martin A. Hansen et brev til Tage Skou-Hansen, hvor han gør rede for skriftet: "Har det gamle stykke interesse for Heretica, råt som det er, jeg vil intet rette, uden enkelte rent meningsforstyrrende fejl, kan jeg måske nok nå at skrive en side eller to inden 15.februar om noget af det andet, der hører med, og da, tror jeg, det vil have en vis aktualitet i tidsskriftet". Martin A. Hansen når at få skrevet Efterskrift og artiklen, som den bliver trykt i Heretica, består altså af to dele:
Dagbogsoptegnelser, 'et subjektivt historisk aktstykke' fra julidagene i København dateret lørdag d.1.juli 1944, søndag d.2.juli 1944, mandag d.3.juli kl.11.00.
Efterskrift, som er dateret i februar 1953, hvor Martin A. Hansen gør sig nogle centrale tanker og refleksioner over, hvordan selve situationsbeskrivelserne fra disse julidage i 1944 er blevet til, og hvad der fortsat kan have aktualitet i debatten.

Først nogle nedslag i selve 'brevet', dette subjektive aktstykke, som blev sendt illegalt til familie og venner.

Den store folkestrejke i København havde ligget og ulmet længe som en protest mod besættelsesmagtens hærgen og især en protest mod samarbejdspolitikken. Nu blev den udløst som en konsekvens og reaktion på henrettelsen d.29.juni 1944 af 8 af medlemmerne af Hvidsten-Gruppen.
Folkestrejken var noget helt særligt, da det var en spontan folkelig reaktion, der ikke var organiseret af hverken fagforeningsfolk eller Frihedsrådet, men alligevel endte med at blive en kort, men effektiv generalstrejke, som Frihedsrådet så valgte at støtte. Tidligere havde der været sabotage på industrisyndikatet i København, og denne sabotage udløste hævnakter fra det tyske terrorkorps Peter Gruppen (som også var ansvarlig for mordet på Kaj Munk i januar 1944) og dele af Schalburg-korpset, mod bl.a. Borgernes Hus, Studenterkollegiet og Tivoli. Det var især disse hævnakter, som var organiseret af besættelsesmagten, der satte sindene i kog. Den største provokation var dog, at Werner Best indførte udgangsforbud og indførte

spærretid i København. Alt dette tilspidsede situationen med skyderi på åbne gader, hvor adskillige civile mistede livet, og sporvognsfunktionærerne var de første, der nedlagde arbejdet, da det ganske enkelt blev for farligt.

Martin A. Hansen refererer nogle øjenvidneberetninger:
"Har truffet mange øjenvidner, der har oplevet forfærdelige scener. Her på torvet kom i går en kvinde gående sammen med et par tyskere. Nogle unge mennesker råbte mær efter hende. Hun vendte sig om og skød to af dem, den ene gennem nakken, så kuglen gik ud af munden på ham, og han var dræbt på stedet. På Nørrebros Runddel, hvorfra patruljer udgår, og hvor der ligesom i andre knudepunkter er opstillet flakskyts, der kan bestryge gaderne på langs, blev folk beskudt i vinduerne. En unge pige, vore venners bekendt, var på besøg hos en veninde derude. De så forsigtigt ud af vinduet. "Nu peger de herop", siger veninden. "Hvor", siger den unge pige og strækker sig lidt frem. Hun blev staks skudt gennem hovedet".

Større bydele og indfaldsveje ind til byen bliver afspærret, så det er særdeles vanskeligt at få fødevarer frem.

Martin A. Hansen reflekterer over, hvad der i grunden hændte i storbyen:
"Det begyndte som en protest mod spærretiden og greb om sig ved skydningen i gaderne. Nu er der en vældig reaktion mod vold og uret. Man vender igen tilbage til troen på, at man vil sejre ved strejken, selv om den sultende befolkning må give op i løbet af få dage. I denne store gestus letter man sig for det opstemmende nag, det er foragtens demonstration, nu og da forplumret af ungdoms og pøbels udskejelser. Det regner man for uundgåelige omkostninger, også de dræbte og sårede, der øger harmen, og de fleste taler med sympati om Vesterbrodrengene og kæmperne på Nørrebro, som har fået lavinen til at styrte".

"Jeg tror, man tør sige, at København i disse dage genoplever sin fortids store øjeblikke, da den rejste sig mod overmagten på trods af al fornuft. Ingen spørger mere: Hvorfor gør vi det? På det spørgsmål har instinktet svaret klart, hvad den tørre fornuft er ude af stand til".

Instinktet, personificeret ved modstandsbevægelsen, handler mod ondskaben, når den er synlig, truende og nærværende. Fornuften, personificeret ved samarbejdspolitikken (Vilhelm Buhl, Erik Scavenius), forsøger at få det bedste ud af det. Vi ved, at der rundt om i landet har været kritik af modstandskampen, en kritik, der anså det for tåbeligt og landsskadeligt at genere besættelsesmagten. Martin A. Hansen har ganske givet kendt til denne kritik, som uden tvivl også har lydt på hans hjemegn på Stevns, og i en artikel til Folk og Frihed i september 1944, som han kalder Brev fra København, skriver han til et fiktivt 'brev' til en 'bror på landet'.

"Hjem", det var stenbroen, det var København. Jeg håber, at byen nu vil regne mig for en af sine egne. Inden vi rejste ud til jer, havde vi set, hvad København gemte

under det, man kalder "Grinet". Det var nok det største, vi til nu har oplevet, Folkestrejken. Men det kunne eller ville I ikke forstå".

I Dag og Myte, som blev trykt i 1947, skriver Martin A. Hansen:
"Folkestrejken kan bære sit navn. Den blev den dyrebareste fællesoplevelse i vor tid. Ikke ved barrikadelarmen, men ved sindsroen, i stilheden, da en fælles erkendelse stod helt afklaret. Lige så alvorlig og realitetsbetonet i ånd som munter-stilfærdig i udtryk"

I brevet udtrykker Martin A. Hansen nu en stolthed over det, han ser ske i København.

"Man mærker i kredse og bydele, man kommer i, en forunderlig indbyrdes hjælpsomhed. Én har rigeligt med kartofler og giver andre, en anden har meget brød og smør. Naboer, som aldrig har taler sammen, kommer og koger mad hos hverandre og morer sig imens".

"Byens holdning i dag er værdig og stolt, uden falske drømme og uden mindste tegn på eftergivenhed og modløshed".

Martin A. Hansen er klar over, at mange af de oplysninger, han får, hvor han selv er "under jorden" i Brønshøj, kan være opdigtede,
datidens svar på 'fake news', men alligevel under det alt sammen finder han selv ind til dette *"fællesinstinkt, der undertiden får alle til at tænke, sige og gøre det samme på samme tid, en storbyens samvittighed, der er steget op fra sit dyb……og giver sig forunderlige udslag i stram selvdisciplin, selvbeherskelse, gavmildhed, hjælpsomhed, offermod, indbyrdes forsonlighed…..en besynderlig fællesvillen, i hvilken den enkelte ikke føler sig som et nummer, et led, en del af helheden, men som helheden selv, som ansvarlig for alle, hvert dræbt barn er hans eller hendes, hver skudt mand er deres søn eller broder, en viljens storhed, der ofte hæver sig over den enkeltes formåen til daglig, og som viser den, der mistroisk har set på det, der rummes i begrebet "Massen", at flokken og fællesskabet har højere og ædlere egenskaber, end man har været tilbøjelig til at tro…Disse dage lærer den skeptiske, at massen ikke uden videre er "masse", at "massepsykosen" ikke blot forringer mennesket, at flokken ikke altid sænkes til den ringestes niveau".*

Nej, det er det modsatte der sker, en oplevelse, der ikke kan eller vil glemmes. Det er altså ikke kun øjenvidneberetninger og andenhånds usikkerviden, han hæfter sig ved, men hvad han også selv har erfaret i dagene 'under jorden' i Brønshøj.

"Jeg tænker ikke på larmen ved barrikaderne, men på den store stilhed sidenhen. Sproget, som nyfødt levede i en munter-stilfærdig bemærkning. Og i tystheden hørte man, der var et folk til".

Eneren går ind i begrebet "folket", inspirerer det, og bliver selv et "folk".

En vilje hos den enkelte, der mærkværdigvis bliver til denne fællesvillen, der konstituerer folket. Martin A. Hansen udvikler dette synspunkt i artiklen Intelligens og Masse, der er optrykt i Hemmelighedens kunstner
(1991), og det kan også læses i Eneren og Massen (1950) i serien Mennesket i tiden.

I artiklen "Sæt plove i jorden", (Folk og Frihed, 27.oktober 1945) beskriver Martin A. Hansen to kraftfelter, som modstandskampen gav indsigt i. *"Det første var den enkeltes valg. Når det var afgjort, mødte han det andet kraftfelt, sammenholdet, fællesskabet, dette rige sted, hvor intet var umuligt, hvor evner smittede".*

Martin A. Hansen indrømmer, at der også i og omkring strejken og urolighederne har været det, han kalder *"ungdoms og pøbels udskejelser",* der har resulteret i at *"mange sagesløse mennesker har mistet livet eller førlighed på grund af andres drengestreger og dumdristighed".* Men som han konkluderer: *"Uden den næsten vilde beslutsomhed, som gadens børn viste det første døgn, var strejkeviljen næppe blevet udløst hos alle".* Martin A. Hansen sanktionerer disse 'udskejelser', og han har en klar fornemmelse af, at der bag 'udskejelserne' er en fælles vilje til at udvise ordentlighed. *"På Amager blev der renset ud hos en nazistisk tobakshandler. Gerningsmændene viste uhyre selvbeherskelse, idet de gjorde bål af tobakken – den dejlige tobak – og ikke tillod nogen at stjæle det".* Det er afgørende for Martin A. Hansen, at den selvbeherskelse, der kan være i den enkelte, overføres til 'massen', og så slutter han dette historiske aktstykke med følgende ord: *"I julidagene trodsede København og gjorde den militære overmagt illusorisk og tvang sin vilje igennem".*
Det er massen, fællesskabet i storbyen, der sejrer endeligt. I etisk forstand handler massen godt, for det gode, når det onde er synligt, nærværende og truende. Det åbne spørgsmål efter læsningen af brevet er, om massen altid vil handle for og med det gode.

Martin A. Hansen er altså i vinteren 1952/-53 blevet opmærksom på brevet, og så er det, at han nu i Efterskrift, som er skrevet nogle måneder før udgivelsen i Heretica i 1953, gør sig nogle interessante overvejelser.
Han skriver indledningsvis, at når han overhovedet mener, at det er en god idé at optrykke dette aktstykke fra besættelsestiden så mange år efter, skyldes det, at *"folkestrejken i 44 efter min mening er en mærkelig og stor hændelse i vor nyeste historie".* Det er ikke en interessant begivenhed, men netop en hændelse, der kommer til den enkelte og til folket. Martin A. Hansen beskriver nu sin egen personlige situation og den historiske situation d.9.april 1940. *"Vi var duelige til at rømme, trænet i at vige".* Det var en historiske bevidsthed, som også hans far og farfar kendte til. Det lå i tiden. *"9.april kaldte ingen på én. Vor ungdoms pointe".* Men så gentager Martin A. Hansen den erfaring, han fik, at *"strejken var en bekræftelse af en vældig natur".*

Martin A. Hansen er opmærksom på, at den generation, der følger efter ham, og som han har på nært hold i fællesskabet omkring Heretica, er blevet præget af en art

skuffelse, som især gjorde sig udslag efter valget i oktober 1945. Men han aner, at i lyrikken, i poesien som en selvstændig erkendelsesart, som det udtrykkes i Heretica, ligger der nyt håb og livsforventning, der som erfaringerne fra juli 44 er 'kostelig', de har 'blivende værd'. Men af samme grund kritiserer han nu den unge generation, der ikke for alvor forstod krigens betydning og den 'fællesvillen', der under besættelsestiden fandt sit udtryk. For nogle af dem var besættelsen blot noget, der skete, uden at den satte sig spor hos dem. Og så er det, han knytter til ved en diskussion, der blev ført i Heretica i de sidste årgange.

"Skriftet er jo blevet mere kættersk på det sidste. En ung litterær retning har stærkt præget sidste årgang, en neo-ekspressionisme kunne man måske kalde den. Den gør oprør mod fyrrernes "engagerede" litteratur, mod "Etikerne". Den vil endelig befri poesien fra fordomme og de historiske vilkårs imperativ….Jeg har fået det indtryk at om et bestemt forhold, besættelsestiden, har den unge retning en så færdig mening, at man kan reagere".

Og Martin A. Hansen reagerer, og hans reaktion er rettet mod en tendens hos generationen af unge lyrikere, især Jørgen Gustava Brandt. I skriftet "Den geniale monotoni", som er trykt i Heretica i begyndelsen af 1952, erklærer Gustava-Brandt, at som historisk faktum og realitet ragede krigen ham en fjer, *"men vi levede intens i dens mørke, røde og dybblå univers"*. At Gustava-Brandt under besættelsen ikke har været gammel nok til at tage politisk stilling og ikke har følt valget tynge overhovedet er til at forstå. Jørgen Gustava-Brandt er i juli 1944 15 år gammel – Martin A. Hansen er 34. Men at forholde sig poetisk til krigens univers i dens farvepragt og at betragte den tyske besættelsesmagts soldater som *"latterlige og ligegyldige gudebilleder*" har provokeret Martin A. Hansen.

Martin A. Hansen skrev om angsten og det trodsige håb, groet ud af denne 'fællesvillen', som han oplever i dagene og nætterne i juli 1944. Jørgen Gustava Brandt *"havde det dejligt hele tiden"*. Og her i Heretica et års tid efter reagerer Martin A. Hansen så eentydigt, når han skriver, *at "det, der dengang var de manges ulykke, hver sjæls sorg og håb, det fortones nu som skyggespil i en uvirkelighedens natlige idyl, hvoraf poetisk sødme suges og sælsomme fabler flyver ud som flagermus. Besættelsestiden kommer til at minde om sceneriet i en fortælling af Hoffmann"*.

Vi ved fra "Dagbøger", at Martin A. Hansen i disse julidage i 1944, hvor han var gået 'under jorden' i Brønshøj, har arbejdet med romanen "Lykkelige Kristoffer". Og nu gør han sig i "Efterskrift" nogle tanker om arbejdet med romanen. Han kan ikke rigtig 'få hul' på slutningen, men erkender nu i refleksionen, at især de sidste tre kapitler er præget af de erfaringer, som han gjorde i København i slutningen af besættelsen.

"Kapitlerne handler om Københavns belejring i 1536 og blev til i hine nætter….Det var næsten som at få slået koøjet ind og få søerne bagefter, da man blev sig fuldt bevidst, hvordan romanens og dagens hændelser ligefrem flød sammen".

Martin A. Hansen erkender, at det primært er på det personlige plan, at 'hændelserne' i disse junidage har gjort en forskel og måske kun på det personlige plan. I historiens refleksioner og tilbageblik er der ikke samme erfaring.

"Om et par århundreder, måske ikke engang det, vil grundige forskere, der for pålidelighedens skyld søger at være uanfægtelige som naturen, ryste mig om dem, jeg holder med, sammen med soldaterne derovre og dem, de holder med, i et sold, og karakterisere os som en tidsarts mennesker, der i det væsentlige lignede hverandre og bare var forskellige i smånuancer. Ja, de fleste i den eftertid, som er os fjern nok til, at al personlig forbindelse er udvisket, glemt, ligegyldig, vil betragte os med forståelsens stille kulde, der er frygteligere end had".

Men selv om Martin A. Hansen med sit historiesyn og sine refleksioner ved, at det er sådan fat, så ved han også, at han er personlig ansvarlig overfor det, der sker i hans egen tid. Og så er det, han reflekterer over artiklen 'Dialog om Drab og Ansvar' ("Der brænder en Ild", oktober 1944), der forsvarer drabene på stikkerne. Martin A. Hansen ved nu i eftertanken, at samme artikel og ikke mindst ræsonnementet vil blive udsat for hård kritik, og han ved, at han ikke kan give nogen dybere begrundelse for forsvaret for stikkerdrab. Der er ingen religiøs, ingen historisk, ingen fædrelandskærlig begrundelse.

"Det var nøgent. Det afstod fra de moralske eller endda religiøse begrundelser, som undertiden forekom da. De var for mig at skønne vildfarelser, i værste fald åndeligt bluff. Begrunderen kan heller ikke klæde sig i et harnisk fra vore fædrelandssange. De handler allesammen om noget andet. De er måske fra ridderligere tider. De forudser ikke at man skal lægge sig på lur og skyde en fjende ned bagfra. Og Guds vilje kan sådan en begrunder sandelig ikke bruge som et skjold for sin person".

Sådan måtte Martin A. Hansen af en indre nødvendighed konkludere. Men det kunne ikke være anderledes. Det måtte gøres. Genkaldes situationen, da ses det, at anderledes kunne det ikke være. *"Kom det igen, så kom det igen".*

Martin A. Hansen påtager sig ansvaret for det skrevne og for det skrevnes fatale konsekvens, at han med sin 'blodige pen' har drevet unge mænd ud i drab, hvoraf nogle selv har mistet livet. Og det er et tungt ansvar at bære.

Vi kan læse det i et brev til Axel Heltoft, 1./2. november 1950:
"Thi det er lige stærkt og nærværende og frygteligt for mig, at man har ansvar for nogle af dem, der er stumme i graven, at de vil banke på ens dør den dag, man

opgiver, inden man har gjort, hvad man kunne….At disse døde har et forfærdende krav på mig".

Martin A. Hansen ved, at han står alene med og i valget, at han bryder med idealer og med arvet tro, og at han bryder med en nedarvet etik.

"Han må tage i betragtning, når han da ikke vil bruge forloren begrundelse, at han i sit forsvar for en kæmpende skares nødværgeret og dens brug af fortvivlet dystre midler bryder med tro og idealer, som han ved er højere. Han bryder med al ædlere etik og ved det…..Alvorligere er, at han med ét hug skiller sig fra det hvis værd i folket han kender, og som kampen også gælder, Grundtvigs værk. Men Grundtvig har ikke forudset så frygtelig en nødvendighed. Der er ingen hjælp at finde hos ham".

I Dagbøger d.3.marts 1947 gør Martin A. Hansen sig nogle lignende tanker om det grundtvigske, som han gennem hele sit voksenliv havde et anstrengt forhold til: *"Det nytter ikke at regne med kirken, som samfundsinstitution, som materialiseret skikkelse og organisation som opbyggelig i vor kultur i dag. Den fortsatte reformation mennesket må igennem – som poesien – den isnende isolation først – før det opbyggelige - det folkelige – hos socialisterne og de grundtvigske nu – højskolen – er reparationer. Man må slippe Grundtvig for at få fat på ham igen".*

I et brev til Alex Garff d.9.oktober 1950 skriver Martin A. Hansen som en opfølgning af disse refleksioner over 'det grundtvigske', *at "en af Grundtvigs store drømme har min generation for altid sprængt og knust. Det var hans drøm om Guds virke i det danske folks skæbne. Hvordan knuste vi den? Da vort folk var i nød sendte vi unge mænd ud i mørket for at dræbe skjult, til snigdrab. Ingen skjald kunne nogensinde besynge drabet af det menneske, der skydes ned fra ryggen. Ingen kunne kalde det Guds virke. Jeg siger det jo ikke for at fordømme. Jeg har selv ansvar for det sammen med andre. Jeg begrundede selv dengang nødvendigheden af likvidationerne. Men havde man øjne at se med, da så man også en afgrund åbne sig under vore fødder. For at redde det dyrebare, den folkelige frihed og ret, måtte vi krænke det hellige".*

Èt er, at Martin A. Hansen vedkender sig ansvaret og er ramt i det inderste af det. Et andet er, at han nu endegyldigt må vedstå, at han tog fejl i eftertidens bedømmelse og dom af stikkerdrabene. Det fylder meget i ham og for ham, og han kommer her i Efterskrift ind på det svigt, som ledende politikere og andre udsatte de, der måtte bære ansvaret, for. I Dialog om Drab og Ansvar havde han forfægtet den overbevisning, at domme og likvideringer af stikkerne efter krigen ville blive forelagt danske domstole, så at disse nødværgehandlinger gennem retten *"kunne lægges på folkets skuldre".*

"Deri tog jeg helt fejl.....Det skete ikke. Det var en fejl....En lille flok medlemmer af vor nation, de der skød, de der dømte, de der begrundede, er faldet uden for folkets ret. Det må de selv om".

Og så slutter han Efterskrift med følgende ord: *"Gerning af den art, absolut stillingtagen i værk som dette, minder af natur om de store synder og er det måske også, og overfor dem er fortrydelsen bare som musens piben når kloen griber den".*

Hele "Efterskift" er præget af, at der er noget afgørende, som Martin A. Hansen aldrig har glemt eller fortrængt. At der er skyld og ansvar, som ikke kan skydes bort og tillægges andre. At det ikke kunne være anderledes. Det har holdt hårdt for ham, og han ved, at han står alene.
Men tilbage efter læsningen står også en fornemmelse af, at Martin A. Hansen har anet noget absolut storladent i julidagene i 1944, noget som i den grad har sat sig i sindet og givet ham tro og indsigt i det, han kalder de *"store hændelser i et folk"*. Og disse hændelser, disse erfaringer, blev siden hen også brændstof for ham i det, han tænkte og skrev. Martin A. Hansen var på ingen måder i tiden efter lammet i sit skriveri. Det var noget andet, han nu fokuserede på.

Her skal nævnes Orm og Tyr, som Martin A. Hansen skrev og udgav i 1952. I dette storværk om overgangen fra vikingetidens nihilisme til den tidlige kristendom med det store kirkebyggeri, som blev en konsekvens, har han fat i lignende hændelser i folket. Jeg er overbevist om, at erfaringerne fra julidagene i 44, som han beskriver og i Efterskrift reflekterer over, har sat sig som en dyrekøbt erfaring, der nu i Orm og Tyr udmøntes i en tolkning af, hvad det var, der hændte i folket omkring trosskiftet.

Martin A. Hansen er her igen inde på det, der sker, når den enkelte forenes med andre enkelte i fællesskabet. *"Når mængdens valg helt afhænger af de enkelte, af de utallige enkeltes valg, da opstår til gengæld en fælleskraft af større magt og dybere virkning end en slavisk masses stemningsophidselse. Den stormende slaviske masse kan kun destruere, men snart er dens kraft udtømt og siver tilbage fra vragstumperne som bølgen ved havet, og rejser den sig mod et slaveri falder den mat til ro i et andet. Men når en sjælden gang de enkeltes reaktion forenes i en mangfoldighedens beslutning, da er noget afgørende sket. Bagefter er den enkelte og de mange ikke mere helt de samme. Man ville ikke skrive om det, dersom ikke vor egen generation havde oplevet det, i den mærkeligste hændelse i vor tilværelse, en begivenhed, som skønt ikke fuldt forstået, alligevel er bestemmende for denne bogs syn. Jeg tænker på folkestrejken sommeren 44".*

Ikke alene nævner Martin A. Hansen hændelserne fra juli 44, da han skriver Orm og Tyr. Han tillægger dem også den betydning, at erfaringen af disse hændelser og refleksioner over samme har været bestemmende for synet. Altså er det det samme, der er på færde i folket, da man vælger kristendommen, som den fælles tro.

Vi ved, at kristentroen herhjemme har været længe undervejs. Vikingerne har bragt den med vestfra, England, Irland. Nu kommer den så som et endeligt skred i sindet. Pludselig er den der og sætter helt nye normer.
Kristningen i Norden er en beslutning, der er truffet over længere tid.
Af den enkelte for folket og i folket. De, der byggede de første kirker, var døbte kristne, men de havde Nordboerens sind og tanke i sig. Eksempelvis tog den unge kirke det gamle nordiske retssyn til sig og udviklede det, og det er for Martin A. Hansen denne retssynstanke, der sætter sig igennem i opgøret mod besættelsesmagten. Martin A. Hansen har her atter fat i det, der for ham er afgørende: At der er hændelser i et folk, hvor eneren går sammen i fællesskaber, der sikrer eksempelvis et demokrati.

Som jeg læser "Juli 44" og ikke mindst "Efterskrift", er det ikke kun et tilbageskuende og mismodigt blik, der lægges ned over den tid, hvor det alt sammen hændte, men i lige så høj grad et forsøg på at se fremad, at vække til nyt mod til at samle landet i disse nødvendige fællesskaber, som har deres oprindelse i de skred, der af uforklarlige grunde sker i et folk, når enerne går sammen i fællesskabet, drevet af en lov, der er højere og dybere end, hvad man selv kan sætte af normer. Dette er helt afgørende for demokratiet. Derfor er beskæftigelsen med Martin A. Hansen og besættelsen og læsningen af hans artikler i de illegale skrifter ikke kun en historisk beskæftigelse, men endnu mere en besindelse på, hvad det er, der samler et folk, og hvad der dybest set konstituerer et demokrati.

Som anført i begyndelsen af denne artikel håbede Martin A. Hansen på, at Heretica kunne blive en slags fortsættelse af Folk og Frihed. I Heretica hedder det kort og godt, at *"poesien må gå et ærinde",* og der er altid for forfatteren et ærinde at gå for den enkelte, et ærinde for folket og for folkets frihed. Lad mig slutte med ord fra Martin A. Hansen selv, fra "Sæt plove i jorden", som med sin titel siger det, der var hans inderste ønske og forhåbning om det, der skulle komme.

"Selv om det længe, alt for længe, skal vente med virkelig at udmønte værdierne, vil der blive begyndt. Atter af den enkelte, som tager det hverv på sig at lære de andre, hvad de egentlig ejer. Og så må man håbe på det fælles".

Ole Juul

197: Kommende MAH-foredrag

Rude Strand Højskole indbyder i dagene 25.-30.juni til et litteratur- og sommerkursus: **"Fik du fat i klassikerne"**. Her kan man, som annoncen nævner, "genopleve" de store forfattere, bl.a. Martin A. Hansen, ved foredrag af Ejvind Nielsen og Ole Juul. Program kan fås ved henvendelse til Rude Strand Højskole.

Torsdag d.28.juni kl.15.45, Rude Strand
"Martin A. Hansen og Løgneren", v/Ejvind Nielsen

Fredag d. 29. juni kl.10.00, Rude Strand
"Håb og livsglæde – et tema i forfatterskabet" v/Ole Juul

Andre foredrag om Martin A. Hansen

Tirsdag d. 25. september kl.19.00, Essenbæk sognegård
"Håb og livsglæde – et tema i forfatterskabet" v/Ole Juul

Lørdag d. 29. september, Emmaus, Haslev
"Fra individ til folk – Juli 44", v/Ole Juul
"Nogle må dø for at folket kan leve", v/Jørgen Jørgensn
"Lykkelige Kristoffer – i lyset af besættelsestiden", v/Henning Nørhøj

Torsdag d.4.oktober kl.19.30, Stilling Sognegård
"Martin A. Hansen og Løgneren", v/Ejvind Nielsen

Lørdag d. 27. oktober, Middelfart sognegård
"Fra individ til folk – Juli 44", v/Ole Juul
"Dialog om drab og ansvar – Martin A. Hansen og besættelsestiden", v/Anders Thyrring Andersen
"Lykkelige Kristoffer – Hvordan man iflg. Martin A. Hansen bliver lykkelig", v/Rasmus Vangshardt

Lørdag d. 24. november, Silkeborg Højskole
"Fra individ til folk – Juli 44", v/Ole Juul
"Martin A. Hansen og krigen", v/Bjarne Nielsen Brovst
"Lykkelige Kristoffer – Hvordan man iflg. Martin A. Hansen bliver lykkelig", v/Rasmus Vangshardt

198: "Soldaten og pigen"

Som vi skrev i seneste Nyhedsbrev, November 2017, så modtog Landsforeningen fra Thor Lodberg en mail, der omhandlede et særdeles spændende filmprojekt baseret på Martin A. Hansens novelle "Soldaten og Pigen".

Thor Lodberg, ansøgte i fjor Martin A. Hansens arvinger om tilladelse til at bruge nævnte novelle som idégrundlag for en kortfilm. Filmprojekt er ikke en direkte filmatisering af novellen, "Soldaten og Pigen", novellen fungerer som inspirationskilde for et af novellen uafhængigt og meget personligt filmprojekt. Det

er, som Thor Lodberg skriver, ikke instruktørens hensigt at gengive Martin A. Hansens novelle, kortfilmen følger ikke novellens handling, ligesom dialogen også er original i forhold til novellen. Det er tematikken og scenens ramme, der er inspireret af novellen, og kortfilmen omhandler et møde mellem en ung soldat og genfærdet af en pige ved en mergelgrav. Således indgår den første halvdel af novellen, togscenen, ikke i kortfilmen.

Thor Lodberg skrev, at ”personligt føler jeg en stor identifikation med de temaer, som Martin A. Hansen behandler i sit forfatterskab, herunder specielt hans tilgang til livets mening og sindets forvandling. Efter at have læst ”Agerhønen” fæstnede jeg mig ved novellen ”Soldaten og Pigen”, da jeg er særligt interesseret i, hvordan vores gerninger reflekterer og definerer os som mennesker. Novellens tidløse tematik og budskab inspirerede mig til at skabe en kortfilm, der behandler lignende tanker”. Siden da har Mette Lise Rössing og Hans-Ole Hansen givet Thor Lodberg tilladelse til at bruge novellen ”Soldaten og Pigen” i sit kortfilmprojekt. Det er der kommet en lille fin kortfilm ud af. Se den via nedenstående link, og så må du selv afgøre, hvorvidt inspirationen fra Martin A. Hansens novelle er oprigtig. Som Thor Lodberg skriver i sin takkemail til arvingerne, så ”håber jeg, at filmen kan vække interesse for Martin A. Hansen forfatterskab hos den unge generation”.

Link: https://vimeo.com/268192851

Koden er: kjolelas